

DIAKONIA APROAPELUI – REFLECȚII ECLEZIOLOGICE

DIAKONIA OF THOSE CLOSE TO US –
ECCLESIOLOGICAL REFLECTIONS

Pr. drd. Alin-Vasile Câmpean

Abstract: The article, entitled ‘The Diakonia of Neighbour – Ecclesiological Reflections’, posits that diakonia constitutes an indispensable aspect of the Church’s identity and mission, encompassing both its theological import and the practical manifestations of Christian service. In light of Christ’s example of sacrificial love, the concept of diakonia is not merely regarded as an individual obligation, but rather as a collective and sacramental calling, through which the Church actively demonstrates God’s love. This study contrasts traditional interpretations of diakonia with contemporary perspectives, emphasising its role as a collective ecclesial act. This vision is centred on the Eucharist, which serves as the foundation of diakonia, extending the liturgical experience into everyday life in what is known as the ‘liturgy after the Liturgy’. Consequently, the Church is called to embody divine compassion by addressing social needs, seeking justice, and creating authentic community. In embracing this model, the Church is empowered to transform both individual lives and society, making diakonia a visible sign of God’s enduring love and presence in the world.

Keywords: diakonia, ecclesiology, Eucharist, Church mission, liturgy after Liturgy

INTRODUCERE

Iubirea aproapelui cu tot ce implică aceasta ocupă un loc central în viața și misiunea Bisericii, ea fiind înțeleasă nu doar ca o datorie practică, ci și ca o manifestare a iubirii lui Dumnezeu. Iubirea implică și slujire, iar pentru această slujire, am ales să utilizăm un termen care, pentru creștinul de astăzi, are mai multe conotații.

Diakonia (διακονία), cuvântul pe care l-am ales, provine, din punct de vedere etimologic, din grecescul *diakonein* (διακονεῖν), tradus frecvent prin „a sluji” sau „a asista”, fiind desigur legat de *diakonos* (διάκονος), tradus cel mai adesea, atunci când nu i se oferă o conotație confesională, prin „slujitor” sau „asistent”. Multă vreme s-a considerat că termenii *diakonia*, *diakonein* și *diakonos* ar face referire la munca pe care o prestau în antichitate servitorii și sclavii și că sensul de bază al *diakonein* ar fi acela de „a aștepta la masă”¹. Adoptarea acestui termen în creștinism ar fi indicat, potrivit acestei interpretări, o schimbare fundamentală de valori, creștinii fiind cei care ar trebui să se silească nu să conducă, ci să slujească și să aibă grijă unii de ceilalți, ca și cum ar fi servitori. În felul acesta, *diakonia* ar fi în esență o manifestare a slujirii smerite pe care creștinii o datorează unii altora și lumii însăși².

În paralel cu interpretarea menționată, mai există una. După o examinare a surselor antice, unii cercetători, printre care îl amintim pe teologul australian John N. Collins, afirmă că termenii amintiți nu ar trimite neapărat la slujirea smerită, specifică sclavilor, fiind uneori utilizați și în legătură cu activitatea transmițerii de mesaje, respectiv cu unele ocupații precum cea de emisar sau de ambasador. Potrivit acestei interpretări, prin termenii în cauză s-ar exprima nu *atitudinea*, în această situație cea de smerenie, ci „*angajamentul* pentru altul, fie el Dumnezeu sau om, stăpân sau prieten”³.

* Doctorand, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad; preot în Episcopia Caransebeșului.

1 Wilhelm Brandt, *Dienst und Dienen im Neuen Testament*, Bertelsmann, Gütersloh, 1931; H.W. Beyer, *diakoneo, diakonia, diakonos*, în G. Kittel, G.W. Bromley (eds), *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. II, Eerdmans, Grand Rapids, 1964 (ediția germană publicată în 1935).

2 Robert Hannaford, *Representation and the Theology of Ministry*, în „*Ecclesiology*”, nr. 1, vol. 2, 2005, p. 79.

3 John N. Collins, *Diakonia: Reinterpreting the Ancient Sources*, Oxford University Press, New York, 1990, p. 194; John N. Collins, *Ordained and Other Ministries: Making a Difference*, în „*Ecclesiology*”, nr. 3, vol. 1, 2006, pp. 22-23.

O adoptare unilaterală a primei interpretări ar putea conduce la o anumită localizare a slujirii în domeniul etic. Slujirea ar fi astfel detașată de fundamentarea ei teologică în mandatul pe care Dumnezeu l-a încredințat întregii Biserici și ar fi atașată unor responsabilități etice comune tuturor creștinilor. Ca și în alte situații, și aici axa de gândire privind slujirea s-a deplasat practic de la viața colectivă a comunității la viața și datoria individului creștin, iar o caracteristică a vieții ecleziale a întregii comunități creștine ar fi astfel confundată cu o obligație comună, dar practică individual. Rezultatul acestui mod de a privi lucrurile: slujirea devine o responsabilitate etică generală care obligă indivizii și nu o lucrare specifică realizată în numele lui Dumnezeu și al Bisericii Sale. Mai mult, ar deveni imposibil chiar să se mai facă o distincție între ceea ce este și ceea ce nu este slujire⁴.

În contrast cu aceasta, cea de-a doua interpretare ar indica o lectură mai ecleziologică a conceptului de slujire: *diakonia* este îndeplinirea unei sarcini instituită de Dumnezeu sau de Biserica Sa. În acest sens, ea este mai degrabă un act public și legat de comunitate, decât unul privat sau pur personal, „aparținând mai curând vieții reprezentative a Bisericii ca întreg, decât vieții private a individului creștin”⁵.

Prin urmare, având în vedere ambele interpretări, putem observa că în Noul Testament, termenul *diakonia* este folosit pentru a descrie nu doar o acțiune de ajutorare, ci și o slujire jertfelnică, prin care se împlinește voia lui Dumnezeu. Noțiunea este una esențială în învățătura Mântuitorului Iisus Hristos, Care n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească (Mt 20, 28), revelând astfel o iubire ce își găsește împlinirea în dăruirea totală față de ceilalți. Prin exemplul Său, Hristos redefinesc slujirea ca expresie a iubirii jertfelnice și ca mod prin care cei care cred în El participă la însăși viața și lucrarea Sa. De aceea, *diakonia* devine o chemare sfântă, un mod de a fi și de a trăi, prin care fiecare creștin își asumă responsabilitatea de a oglindi iubirea și compasiunea lui Dumnezeu.

Slujirea aproapelui este astfel înțeleasă ca o chemare adresată tuturor credincioșilor de urma exemplul lui Hristos și de a întrupa iubirea Sa față de lume. În felul acesta, *diakonia* nu este doar acțiune caritabilă, ci și o chemare sacramentală, prin care se continuă lucrarea lui Hristos și se face prezentă iubirea lui Dumnezeu în lume. Ca Trup al lui Hristos, prin *diakonia*, Biserica

4 Robert Hannafor, *Representation and the Theology of Ministry...*, p. 83.

5 Robert Hannafor, *Representation and the Theology of Ministry...*, p. 83.

își trăiește vocația, invitându-i pe credincioși să devină părtași activi ai acestei slujiri sfinte, fiecare fiind provocat să devină o reflectare a iubirii dumnezeiești, într-o așa măsură încât întreaga comunitate să devină un canal prin care mila și grija lui Dumnezeu să ajungă la cei aflați în nevoie. *Diakonia* implică o grijă constantă nu doar pentru nevoile imediate, ci și pentru demnitatea și valoarea fiecărei persoane, astfel ea devenind o cale prin care Biserica, prezență vie a iubirii lui Dumnezeu, se implică în lucrarea de restaurare a lumii.

DIAKONIA CA PARTE ESENȚIALĂ A IDENTITĂȚII ȘI MISIUNII BISERICII

De la începuturile ei, Biserica și-a asumat o misiune de slujire inspirată de slujirea lui Hristos și a adresat această chemare, ca parte din însăși structura de bază a vieții ecleziiale, fiecărui membru al comunității creștine. În ecleziologia creștină, *diakonia* este mai mult decât o activitate caritabilă sau filantropică, ea reprezentând mărturia activă a iubirii divine prin care Biserica se descoperă ca „ambasador” al prezenței lui Dumnezeu în lume. Slujirea aproapelui este una dintre formele de participare la lucrarea de restaurare a creației și de sprijinire a vieții, iar prin aceasta, Biserica se face un instrument prin care iubirea, dreptatea și compasiunea divină se fac vizibile în lume.

Diakonia constituie însăși esența misiunii și identității Bisericii. După modelul slujirii pe care o face Hristos (cf. *Mt* 20, 28; *Mc* 10, 45), Biserica își asumă rolul de a-l sluji pe om în vederea mântuirii sale și a câștigării Împărăției lui Dumnezeu. Această misiune depășește simpla asistență spirituală și „îmbrățișează omul ca ființă psihosomatică în fiecare palier și expresie a vieții sale; îl însoțește din momentul nașterii și până la moarte. Prin intermediul Sfințelor Taine, această slujire permite credincioșilor să participe la harul divin necreat; prin actele sale sfințitoare, ea binecuvântează toate activitățile care acoperă nevoile materiale ale omului”⁶.

În înțelegerea dimensiunii ecleziologice a *diakoneiei*, modelul hristologic al slujirii se impune ca fundament, Hristos Însuși, prin viața și jertfa Sa, oferindu-ne exemplul suprem de slujire dezinteresată și iubire jertfelnică față de om. În Evanghelii, Hristos este descris ca fiind slujitorul tuturor, iar această dimensiune a

6 Militiadis Vantsos, Marina Kiroudi, *An Orthodox View of Philanthropy and Church Diaconia*, în „Christian Bioethics”, nr. 13, 2007, p. 251-252.

vieții Sale constituire temelia oricărei forme de slujire creștină. Deși asociată adesea cu o teologie a slujirii, care pune accent pe slujirea celorlalți, perspectiva hristologică ne trimite mai întâi spre referința principală a slujirii, Dumnezeu Însuși⁷. Îl slujim pe Dumnezeu, slujind celorlalți, tot așa cum Îl iubim pe Dumnezeu, iubindu-i și pe semenii noștri.

„Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească (διακονῆναι), ci ca El să slujească (διακονῇσαι) și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru mulți” (Mc 10, 45). Enunțul face din *diakonia* o caracteristică absolută a Întrupării. Ca Om desăvârșit, Iisus este διάκονος – Slujitorul, iar prin aceasta *diakonia* devine instantaneu o categorie antropologică unică și excepțională, un model fundamental de existență în cadrul comunității creștine, „cea mai înaltă și mai nobilă funcție și scop al existenței umane”⁸, scop și funcție care sunt în primul rând ale Lui. A-L urma pe Iisus înseamnă „a urmări semnele prezenței Sale întrupate și ale slujirii Sale la marginea societății, acolo unde sunt experimentate forțele morții. Acolo este locul în care ucenicii Săi sunt trimiși să realizeze semne de vindecare, transformare, incluziune și împuternicire. Această misiune a fost afirmată atunci când Iisus S-a întâlnit cu ucenicii Săi după învierea Sa: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi» (In 20, 21)”⁹. Grecescul καθὼς (*precum*) trebuie tradus precis: „în același fel” și descrie felul în care ucenicii Săi trebuie să-I urmeze exemplul, îndeplinind sub autoritatea Lui același tip de lucrări *diaconale*, pe care le-a făcut El¹⁰.

Un principiu la fel de central în înțelegerea slujirii creștine este și chenoza Fiului lui Dumnezeu, Care „S-a deșertat pe Sine, chip de rob (δούλου) luând” (Flp 2, 7). Κένωσις semnifică renunțarea la putere, la privilegiu și la statut în favoarea unei slujiri dezinteresate și a unei prioritizări a nevoilor celorlalți. În acest fel, slujirea creștină nu reprezintă doar o manifestare caritativă, ci este și un angajament de auto-sacrificiu și dedicare față de ceilalți. Este unul și același act de chenoză și în identificarea pe care o asumă Hristos

7 J.N. Collins, *Ministry as a Distinct Category among Charismata (1 Corinthians 12:4-7)*, în „Neotesamentica”, 27 (1), 1993, p. 83.

8 Bishop Demetrios Trakatellis, “Ἀκολουθεῖ μοι / Follow me” (Mk 2.14) *Discipleship and Priesthood*, în „Greek Orthodox Theological Review”, vol. 30, nr. 3, 1985, p. 278.

9 Kjell Nordstokke, *Diakonia According to the Gospel of John*, în „Diaconia”, 5, 1, 2014, p. 75.

10 Kjell Nordstokke, *Diakonia According to the Gospel of John...*, p. 76.

cu cei suferinzi, participând la suferința lor și invitându-ne și pe noi la aceeași participare¹¹.

DIAKONIA ÎN COMUNITATEA CREȘTINĂ PRIMARĂ

Pentru Biserica primară, *diakonia* nu reprezenta doar un gest ocazional de binefacere, ci era un aspect integrant al vieții și structurii comunității. De la început, *diakonia* era privită ca o manifestare concretă a iubirii comunității față de membrii săi și expresie a dorinței de a împlini chemarea lui Hristos la iubire față de aproapele. Ea a devenit parte centrală a organizării Bisericii primare, responsabilitate sfântă și datorie față de semenii¹².

Cu referire la *diakonia* Bisericii primare, sunt de făcut câteva observații. **În primul rând, că încă de la început acțiunile filantropice ale creștinilor au fost realizate nu numai prin și pentru comunitatea locală, ci au depășit granițele Bisericii locale.** Este suficient să ne amintim că în timpul foametei de la Ierusalim, Sfântul Apostol Pavel a organizat o colectă, instruind comunitățile din Galatia și din Corint cum să o pregătească pentru a avea fondurile la timp și astfel, pentru a putea fi oferite celor aflați în nevoie. Creștinii erau încurajați să contribuie, dar numai în limita posibilităților personale (*I Cor* 16, 1), fără a suporta greutăți pentru sine (*II Cor* 8, 13). Tot corintenilor, Pavel le arată că chemarea la donație nu este o poruncă, ci un sfat, iar donația trebuie să corespundă atitudinii donatorului și mai ales să fie făcută în mod liber, fără impunerea unei sume obligatorii: „Fiecare să dea cum socotește cu inima sa, nu cu părere de rău, sau de silă, căci Dumnezeu iubește pe cel care dă cu voie bună” (*II Cor* 9, 7). Ce este important de reținut în acest caz este că **„nu donația ca atare este decisivă, ci întreaga structură de motivație și acțiune”**¹³. Acesta este motivul pentru care apostolul amintește Bisericele Macedoniei, unde „prisosul bucuriei lor și sărăcia lor cea adâncă au sporit în bogăția dărnicii lor” (*II Cor* 8, 2). **Să mai adăugăm și că în Macedonia se aflau creștini dintre Neamuri, care, după cum se vede, aveau această dorință profundă de a-i sluji pe iudeo-creștinii din Ierusalim**¹⁴. Creștinii Bisericii primare

11 Pr. Prof. D. Stăniloae, *Jertfa lui Hristos și spiritualitatea noastră prin împărtășirea de ea în Sfânta Liturghie*, în „Ortodoxia”, anul XXXV, nr. 1, 1983, p. 115.

12 J.N. Collins, *Ministry as a Distinct Category among Charismata...*, p. 89.

13 Militiadis Vantsos, Marina Kiroudi, *An Orthodox View of Philanthropy...*, p. 258.

14 Militiadis Vantsos, Marina Kiroudi, *An Orthodox View of Philanthropy...*, p. 258.

erau îndemnați să manifeste milă față de toți, inclusiv față de cei din afara Bisericii. Este concludent exemplul Sfântului Ciprian al Cartaginei, care în secolul al III-lea, în timpul unei epidemii devastatoare, a întărit vocația *diakonie*, arătând că mila lui Dumnezeu trebuie reflectată printr-o slujire fără discriminare, îmbrățișând întreaga societate și nu doar pe membrii Bisericii¹⁵.

În al doilea rând, se cuvine să precizăm că **în Biserica primară *diakonia* nu era o activitate întreprinsă de un grup mai bogat și mai privilegiat pentru a ajuta un grup nevoiaș**. Încă din paginile Evangheliei putem constata că în această slujire Dumnezeu îi ridică, pentru a juca un rol principal, tocmai pe cei săraci. Nu întâmplător Evanghelia subliniază sărăcia lui Iisus și a multora dintre ucenicii Săi. De fapt, sărăcia Lui este un adevărat semn¹⁶. În timpul lucrării învățătoarești a Mântuitorului, constatăm că **cei săraci sunt recunoscuți atât ca *operatori primari*, cât și ca *destinatari ai diakonie***, întrucât ei formează inima comunității de ucenici. Dacă vrem să aflăm cu adevărat cine sunt adevărații destinatari ai *Fericirilor*, este destul să fim atenți la textul evanghelic: „Și El, ridicându-Și ochii spre ucenicii Săi, zicea...” (Lc 6, 20). Prin urmare, ei sunt cei săraci, cei flămânzi, cei ce plâng, cei ce sunt urâți și persecutați¹⁷. Această observație este foarte importantă mai ales în contextul în care cel mai adesea, pentru cei de astăzi, *diakonia* nu este altceva decât o slujire în care un grup privilegiat („Biserica”) ajută un alt grup distinct („cei nevoiași”). La fel cum acest ajutor este înțeles aproape exclusiv ca o soluționare a unor nevoi practice. Privind la modelul evanghelic al Bisericii primare, este imperios necesar, arată un teolog contemporan, „să se reintegreze întreita slujire a *diakonie* – la altar, în predicarea Cuvântului și în soluționarea nevoilor practice (...) Faptul că întreita slujire a *diakonie* este integrată în Biserica primară – faptul că aceasta își concepe slujirea în primul rând în termeni de *împreună-lucrători* cu Dumnezeu, a Căruia misiune a iubirii cuprinde toate aceste trei dimensiuni ale slujirii – îi permite să se definească pe sine ca un trup care îi include, și nu doar ca unul care îi slujește, pe cei nevoiași (...) În acest fel, ea poate ajuta Biserica să îi

15 Raúl Domingo Pariamachi Fonseca, *Social Service (Diakonia) and Care: A Patristic Reflection from Peru*, în „Concilium”, 2, 2022, pp. 117-119.

16 Benedict XVI, *Jesus of Nazareth: The Infancy Narratives*, A&C Black, London, 2012, p. 79.

17 Benedict XVI, *Jesus of Nazareth: From the Baptism in the Jordan to the Transfiguration*, Bloomsbury, London, 2008, p. 70.

reintegreze pe cei pe care societatea este cel mai predispusă să îi marginalizeze și să îi ignore, nu doar ca oameni care au nevoie de *ajutor*, ci ca oameni cu daruri și vocații, și a căror slujire este o binecuvântare pentru ceilalți”¹⁸.

Această atitudine se poate constata și din descrierea filantropiei în literatura creștină primară și amintim aici *Omiliile Pseudo-Clementine*, datate din secolul al III-lea: „Măreția filantropiei constă în faptul că ea înseamnă iubire față de oricine, oricare ar fi el ca persoană, inclusiv aspectul fizic [...] filantropia iubește și aduce beneficii fiecărei persoane pentru că fiecare persoană este o ființă umană indiferent de convingerile sale personale [...] Persoana filantropică face bine chiar și dușmanilor săi [...] Fiecare persoană este aproapele oricărei persoane și nu doar al uneia sau alteia. Pentru că cel bun și cel rău, prietenul și dușmanul, sunt deopotrivă ființe umane. Prin urmare, se cuvine ca persoana care practică filantropia să fie un imitator al lui Dumnezeu, făcând bine celor drepti și celor nedrepti, așa cum Dumnezeu Însuși dăruiește cu bunăvoință soarele și cerul Său tuturor celor din lumea prezentă”¹⁹. Inclusiv săracul era încurajat să împartă singura lui bucată de pâine cu cineva care nu avea pâine deloc²⁰. Pentru că numai așa, *diakonia* poate fi cu adevărat **slujirea cu și pentru toți**²¹.

În al treilea rând, este foarte semnificativ faptul că colecta pentru cei aflați în nevoie avea loc în cursul slujbelor duminicale. Sfântul Iustin scrie că banii erau colectați și dați conducătorului comunității, care apoi îi distribuia celor nevoiași și în special orfanilor, văduvelor, bolnavilor, pentru nevoile celor închisoare și ale străinilor²². Slujirea semenilor se face astfel împreună cu slujirea liturgică a lui

18 Angus Ritchie, *Beyond Help: diakonia in the Contemporary Church*, în „Political Theology”, 20, 8, 2019, p. 641.

19 Clement [Pseudo-Clementine], *Homilies*, 12, 25-26, [https://www.ccel.org/ccel/s/schaff/anf08/cache/anf08.pdf, pp. 524-526, accesat în 16.09.2024].

20 Demetrios J. Constantelos, *Origins of Christian Orthodox Diakonia: Christian Orthodox Philanthropy in Church History*, în „Greek Orthodox Theological Review”, 52, 1-4, 2007, p. 16.

21 Chris Ferguson, Ofelia Ortega, *Diaconia Ecuménica*, Consejo Latinoamericano de Iglesias, Quito, 2006, pp. 58-59.

22 Cf. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia întâia în favoarea creștinilor*, LXVII, trad. Pr. Prof. Olimp N. Căciulă, în „Apologeti de limbă greacă”, col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 71.

Dumnezeu. Sugestivă în acest sens este și instituirea *diaconilor* în Biserica primară. Aceștia aveau atât un rol liturgic, cât și misiunea de a ajuta comunitatea și de a da mărturie despre credința creștină. Părintele Alexander Schmemmann arată că rolul diaconilor din Biserica primară era acela de a fi slujitori ai „jertfei de iubire”: „Aceștia aveau grijă deosebită nu numai de binefacerile materiale ale comunității (...), ci tocmai de iubirea care este esența vieții bisericești, esența Bisericii, ca o slujire de jertfă lucrătoare a tuturor pentru toți”²³. Diaconii aveau răspunderea de a primi darurile de la cei ce le aduc și de a repartiza această aducere, „expresie a jertfei iubirii”²⁴.

EUHARISTIA CA FUNDAMENT AL *DIAKONIA*

În măsura în care îi introduce pe oameni în comuniunea cu Dumnezeu, Euharistia este „taina mântuirii”²⁵, iar „frângerea pâinii și părășia potirului operează trecerea de la Trupul personal al lui Hristos la cel pe care credincioșii îl constituie împreună. Este chiar trupul eclezial cel în care Duhul împletește în unitate diversitatea membrilor (cf. 1 Cor 12, 13-14), încorporându-i în Hristos”²⁶. Așa cum am arătat deja, de la început relația „cu celălalt” a fost privită ca și constitutivă pentru viața creștină și aceasta pentru că importanța „celuilalt” se datorează faptului că acesta îl evocă pe Hristos, este Hristos. Nicăieri acest lucru nu este mai sugestiv decât în Euharistie care îi unește profund pe credincioși cu Hristos și unii de alții. „Prin împărțășirea noastră de Jertfa lui Hristos, arată Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae, se instalează Hristos și prin aceasta duhul Jertfei Lui pentru comunitate în ființa noastră [...] întâi ne împărțășim de Hristos ca Jertfă și apoi suntem în stare să ne aducem și noi înșine ca jertfe, chiar dacă între aceste acte nu e o distanță temporală, ci numai o diferență ca de la cauză la efect”²⁷.

Euharistia transformă Biserica nu numai în Trupul tainic al Domnului, ci și în „Jertfa lui Dumnezeu”. Citându-l pe Sfântul

23 Alexandre Schmemmann, *Euharistia Taina Împărăției*, trad. Pr. Boris Răduleanu, Editura Anastasia, București, 1993, p. 112.

24 Alexandre Schmemmann, *Euharistia Taina Împărăției...*, p. 112.

25 Jean-Marie Roger TILLARD, *The Eucharist Pasch of God's People*, translated by Dennis L. Wienk, Alba House, New York, 1967, p. 42.

26 Jean-Marie Roger TILLARD, *Carne della Chiesa, carne di Cristo. Alle sorgenti dell'ecclesiologia di comunione*, Edizioni Qiqajon, Comunità di Bose, Magnano, 2006, p. 49.

27 Pr. Prof. D. Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, anul XVII, nr. 1-2, 1965, p. 23.

Iustin, teologul dominican Jean-Marie Roger Tillard arată că în creștinismul primar, Euharistia și slujirea săracilor, adică Jertfa Altarului și Jertfa de milostenie sunt asociate în mod esențial. Credincioșii erau îndemnați să-L preamărească pe Dumnezeu atât prin jertfa de laudă, cât și prin caritate, milostenie și chiar împărțirea bunurilor. Numai așa, Jertfa lui Hristos dă cu adevărat roade în viața creștină. Primii creștini înțelegeau așadar „funcția constitutivă pe care Euharistia o are pentru poporul pe care îl vrea Dumnezeu și pe care îl pregătește încă prin legământul cu Avraam. Euharistia este inseparabilă de ceea ce Dumnezeu iubește mai presus de orice: un popor care nu se resemnează în fața mizeriei umane, un popor mereu hotărât să ofere jertfa ajutorului și binefacerii reciproce, cu atenția mereu îndreptată spre «ceilalți», și mai ales spre cei care sunt abandonați și pe care Dumnezeu îi privilegiază”.²⁸

Prin edificarea Trupului eclezial, Euharistia *construiește altarul* pe care se săvârșește Jertfa bineplăcută lui Dumnezeu. Partea cea mai sfântă a acestui *altar euharistic*, arată într-o omilie Sfântul Ioan Gură de Aur, o reprezintă săracii. Este sugestivă ideea hrisostomiană a celor două altare, cel de piatră și Trupul eclezial al lui Hristos:

„Altarul despre care îți vorbesc este constituit din înseși mădularele lui Hristos, iar trupul lui Hristos devine pentru tine altar. Închină-te la el, pentru că pe el îl jertfești pe Domnul în trup. Acest altar este mai cutremurător decât altarul din această biserică și cu atât mai mult decât altarul Legii vechi. Nu te tulbura! Desigur, altarul de aici este măreț, datorită jertfei care se aduce pe el; dar altarul milosteniei este și mai măreț, pentru că este constituit din jertfa însăși. Acesta este maiestuos pentru că, făcut din piatră, este sfințit prin atingerea trupului lui Hristos; celălalt pentru că este însuși trupul lui Hristos. Prin urmare, este mai de cinstit decât cel în fața căruia stai aici, frate. Atunci ce mai poate simboliza Aaron, când aceste lucruri sunt înțelese? Ce sunt cununa, clopotele și Sfânta Sfintelor? Și de ce vorbim despre acel altar vechi, când, chiar în comparație cu al nostru, altarul milosteniei este atât de strălucitor? Cât despre tine, tu cinstești acest altar când trupul lui Hristos coboară acolo. Dar îl neglijezi pe celălalt, care este trupul lui Hristos, și rămâi indiferent când acesta piere. Acel altar îl poți vedea ridicat pretutindeni, pe alei și prin piețe, și la orice oră poți săvârși acolo jertfă; căci și acela este un loc de jertfă. Și așa cum

28 Jean-Marie Roger TILLARD, *Carne della Chiesa, carne di Cristo...*, p. 146.

prezbiterul, stând în picioare la altar, invocă Duhul, în același fel și voi invocați pe Duhul ca pe un untdelemn revărsat din belșug”²⁹.

Totul devine și mai sugestiv, dacă urmărim și comentariul sfântului antiohian la Evanghelia după Matei:

„Vrei să cinstești trupul lui Hristos? Nu-L trece cu vederea când este dezbrăcat! Nu-L cinsti aici în biserică cu haine de mătase, iar afară Îl lași să degere de frig, că n-are cu ce se îmbrăca! Cel care a spus: «Acesta este trupul Meu», și prin cuvânt a întărit lucrul, Același a spus și: «Flămând M-ați văzut și nu M-ați hrănit» și «Întrucât n-ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut». Trupul lui Hristos de pe altar n-are nevoie de acoperăminte prețioase, ci de suflet curat; dar cel gol, cel flămând are nevoie de multă îngrijire. Să învățăm, dar, să filozofăm și să cinstim pe Hristos, așa cum El vrea. Cea mai plăcută cinste pentru Cel pe Care Îl cinstim este să-L cinstim așa cum vrea El, nu cum socotim noi. Și Petru socotea că-L cinstește, oprindu-L să-i spele picioarele. Dar ceea ce voia să facă nu era cinste, ci cu totul dimpotrivă. Tot așa și tu, cinstește-L pe Hristos cu cinstea pe care El ți-a poruncit-o, cheltuind cu săracii avuția ta. Dumnezeu n-are nevoie de vase de aur, ci de suflete de aur. [...] Să nu împodobim, dar, biserica și să trecem cu vederea pe fratele nostru care-i strâmtorat și necăjit. Biserica aceasta e mai de preț decât cealaltă biserică”³⁰.

Prin urmare, Euharistia și slujirea săracilor (ca formă de *diakonia*) reprezintă în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur celebrarea uneia și aceleiași Jertfe. De fapt, aceasta din urmă este actualizarea în gesturi concrete a conținutului ritualului sinaxei euharistice. Sfântul ierarh chiar pare să afirme în anumite pasaje că unirea cu Hristos din Taina Euharistiei rămâne fără rod dacă nu se concretizează în atenția față de săraci și nu se traduce în gesturi concrete care să exprime egalitatea în fața lui Dumnezeu. „Euharistia este sacramentul care îl face pe credincios «una cu Hristos», într-o asemenea măsură încât ar trebui să devină capabil să-și însușească și să aline, ca și cum ar fi a sa, suferința întregului trup”³¹. O idee

29 San Giovanni Crisostomo, *Omeliile asupra a doua scrisori la Corinteni*, 20, 3 apud Jean-Marie R. Tillard, *Carne della Chiesa, carne di Cristo...*, p. 111.

30 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, L, III-IV, în „Scrieri. Partea a treia”, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, col. PSB, vol. 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 584-585.

31 Jean-Marie R. Tillard, *Carne della Chiesa, carne di Cristo...*, p. 115.

similară este dezvoltată și de Sfântul Dumitru Stăniloae, care arată că „propriu-zis noi ne împărtășim de Hristos în stare de jertfă în Liturghie nu numai pentru a-L avea pe Hristos suferind cu noi în greutățile noastre, ci și pentru a lua puterea de a suferi împreună cu El pentru alții”³².

DIAKONIA CA „LITURGHIE DUPĂ LITURGHIE”

Sfânta Liturghie și Euharistia constituie fundamentul vieții și comuniunii Bisericii, fiind centrul în care credincioșii se unesc cu Hristos și devin parte a Trupului Său. Cu toate acestea, comuniunea euharistică nu se limitează la spațiul bisericesc sau la timpul liturgic, ci este menită să fie extinsă în viața de zi cu zi prin slujirea aproapelui. Înainte de a pleca de la Sfânta Liturghie, credincioșii ortodocși cântă: „Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc...”, însă, așa cum scria părintele Alexander Schmemmann, „această lumină și participare sunt menite să acționeze asupra vieții însăși, să o transforme, așa cum zicea un gânditor religios rus, în «Liturghia de dincolo de templu»”³³. Această idee este sintetizată prin conceptul de „liturghie după Liturghie”, respectiv, după cum arată părintele profesor Ion Bria, cel care l-a dezvoltat în teologia românească, „prelungirea și continuitatea Liturghiei și dincolo de cult și templu, sub forma diaconiei și solidarității. Liturghia fratelui sau «taina fratelui», cum i se mai spune, are o finalitate diaconală: slujire în mijlocul celor săraci și excluși”³⁴.

Același teolog român învață că Liturghia trebuie să se extindă în viața zilnică a fiecărui credincios, care este chemat să întrețină o evlavie tainică, traducând în viață propovăduirea Veștii celei Bune. Fără această continuitate, Liturghia rămâne incompletă și aceasta pentru că prin Euharistie suntem încorporați în Hristos tocmai pentru a sluji lumea și pentru a fi jertfiți pentru ea printr-o diaconie practică. „Jertfa Euharistiei trebuie prelungită în jertfe personale pentru cei aflați în nevoie, față de frații și surorile pentru care a murit Hristos. Pentru că Liturghia este participarea la marele fapt al eliberării de sub dominația puterilor demonice, atunci prelungirea Liturghiei în viață înseamnă o continuă eliberare de sub puterile răului care lucrează

32 Pr. Prof. D. Stăniloae, *Jertfa lui Hristos și spiritualitatea noastră prin împărtășirea de ea în Sfânta Liturghie...*, p. 115.

33 Pr. Alexander Schmemmann, *Biserică, lume, misiune*, trad. Maria Vințeler, Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p. 72.

34 Preot Ion Bria, *Liturghia după liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996, p. 210.

înlăuntrul nostru, o constantă reorientare și deschidere către idei și eforturi vizând eliberarea persoanelor umane din toate structurile demonice ale nedreptății, exploatarei, agoniei și însingurării, și crearea unei adevărate comuniuni de persoane în iubire”³⁵.

Liturghia euharistică, mai spune teologul român, este „izvor, model și inspirație de viață socială. Roadele creației și ale muncii credincioșilor sunt oferite la altar și schimbate în daruri euharistice, ca să fie apoi împărtășite tuturor ca forță de comuniune”³⁶. Așa cum la Sfânta Liturghie, Hristos Se oferă ca Pâine a vieții, creștinii sunt chemați, în continuarea acesteia, să imite gestul Domnului și la rândul lor să împartă pâinea lor materială cu toți înfometații lumii. Imitând pe Dumnezeu în generozitate, creștinul devine, după o expresie a autorului *Epistolei către Diognet*, „dumnezeu” pentru cel care îi primește darul³⁷. În același timp, „disprețuirea celui ce n-are pâinea cea de toate zilele, închiderea ochilor în fața mizeriei și suferinței în zonele bântuite de foamete, sunt semne evidente ale unui compromis, pe care cei ce au experiența comuniunii euharistice nu-l pot accepta”³⁸.

Din această perspectivă, Liturghia și *diakonia* sunt „inseparabile”, lucru demonstrat și prin aceea că „de altfel, cuvântul *leitourgia* se referă atât la funcția euharistică a Bisericii locale, cât și la practica socială a comunității creștine (sau *diakonia*, cf. 2 Cor. 9, 12)”³⁹.

Încheind aceste scurte reflecții, în loc de concluzii, îl cităm pe Sfântul Ioan Scărarul: creștinii „nu stau cu picioarele lipite, ci pe unul îl întind spre slujire, iar pe celălalt îl au nemișcat în rugăciune”⁴⁰.

35 Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy*, în „International Review of Mission”, 265, LXVII (1978), p. 86; Preot Ion Bria, *Liturghia după liturghie...*, nota 12, pp. 237-238.

36 Preot Ion Bria, *Liturghia după liturghie...*, p. 126.

37 *Epistola către Diognet*, X, 6, în „Scrierile Părinților Apostolici”, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 344.

38 Preot Ion Bria, *Liturghia după liturghie...*, p. 232.

39 Preot Ion Bria, *Liturghia după liturghie...*, p. 126.

40 Sfântul Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, IV, 2, în „Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși”, vol. IX, traducere, introduceri și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 77-78